

Metodološki koncept koji je pišući ovaj rad primijenila omogućio joj je da sustavno i pregledno prikaže razvoj narodne vlasti u brodskom kotaru. Dobro je što se autorica odlučila da prikaže i razvoj narodne vlasti u Slavoniji, doduše kao skicu jer bi da je ostala samo na prikazu razvoja narodne vlasti u brodskom kotaru, to bio samo jedan torzo koji ne bi prikazao cjelovitost problema. U pisanju ovog rada autorica se koristila opsežnom izvornom građom i dostupnom literaturom.

Uz osnovni tekst donose se mnogi autentični statistički podaci (broj NOO-a, njihov nacionalni i socijalni sastav, skupljeni prilozi i drugo).

U prilogima na kraju knjige donosi se pregled organizacijskog stanja NOO-a na području brodskog kotara u prosincu 1944 (broj odbornika, broj članova po spolu, nacionalni i socijalni sastav odbornika, jedan faksimil izvještaja KNOO Brod), fotografije odbornika i zgrada u kojem je djelovao KNOO Slavonski Brod. Na kraju se navode izvori i literatura.

Franko Mirošević

L. I. ROVNJAKOVA: BORBA JUŽNIH SLAVJAN ZA SVOBODU I RUSSKAJA PERIODIČESKAJA PEČAT

(50—70-je gody XIX veka. Lenjingrad, 1986, 286 str.)

U posljednji čas, kad su materijali ovog broja časopisa bili već u tisku primili smo knjigu L. I. Rovnjakove, nama poznatog znanstvenog radnika iz Lenjingrada. Stoga ćemo se ovdje kratko, i to bibliografski, osvrnuti na njezinu novu knjigu. U historiografskom uvodu autorica navodi da su već neki autori izučavali ranije udio ruske dorevolucionarne štampe u borbi Južnih Slavena. Pojednim ličnostima na tom planu bavili su se V. G. Karasjov (Svetozarom Markovićem), a posebnu je knjigu objavio o Živojinu Žujeviću u ruskoj periodičkoj štampi. D. F. Poplyko izučavala je djelovanje i odraz djelovanja Vase Pelagića u ruskoj štampi. Rovnjakova uzima ovaj problem šire — odnos i odraz borbe Južnih Slavena: Srba, Hrvata, Bugara i dr. u ruskoj periodičkoj štampi.

Knjiga Rovnjakove razdijeljena je u dva dijela. U prvom dijelu se nalazi devet eseja na temu označenu u naslovu, a u drugom dijelu autorica daje četiri dokumentarna priloga na istu temu.

Naslov prvog eseja je: »Prilog povijesti socijalno-ekonomskog i društveno-političkog stanja Južnih Slavena 50—70-ih godina XIX. stoljeća«. U njemu autorica razmatra stanje »austrijskih Slavena« i »balkanskih Slavena«. Tu su opća zapažanja o razvoju i položaju u Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori i Bugarskoj i počecima kapitalističkog razvoja, s osobitostima svake od ovih akcija. Drugi esej: »Južnoslavenska tema u časopisu 'Russkaja beseda' (1856—1860)«. Autorica nas ovdje upoznaje s pojedinim ruskim istaknutim ličnostima koje su tih godina putovale u južnoslavenske zemlje i otuda pisale o problemima a istovremeno su se povezivale s najviđenijim ličnostima u tim

zemljama. Treći esej: »'Bratski trud' — bugarski časopis u Moskvi u razdoblju 1860—1862. godine«. Ovdje govori o bugarskim studentima u Moskvi, koji su organizirali »Moskovsku bugarsku družinu« — društvo koje je izdavalo i svoj časopis pod gornjim nazivom. U časopisu su surađivali bugarski studenti koji su bili pod utjecajem poznatih ruskih revolucionarnih demokrata A. I. Hercena i N. G. Černiševskog. Četvrti esej: »Ruska demokratska štampa 1860. godine o nacionalno-oslobodilačkom pokretu Južnih Slavena«. Ovdje je riječ o ruskim časopisima: »Savremenik«, »Russkoje slovo«, »Iskra« i »Kolokol« Hercena koji je izlazio u Londonu. To su bili časopisi u kojima su surađivali revolucionarni demokrati A. I. Hercen, N. G. Černiševski i N. A. Dobroljubov. Vrlo su karakteristični njihovi članci o događajima u južnoslavenskim zemljama nakon krimskog rata (1853—1856) čime se označava nova etapa u oslobodilačkom pokretu u Srbiji, Hercegovini, Crnoj Gori i Bugarskoj. Revolucionarni demokrati se suprotstavljaju monopolizmu slavjanofila nad Južnim Slavenima. U tome su posebno prednjačili časopisi »Savremenik« i »Russkoje slovo«. Slijedeći esej se zove: »Slavenski dopisnici lista 'Golos' (1860)«. Ove novine se pojavljuju u Petrogradu pod redakcijom A. A. Krajevskog, a uz suradnju sljedbenika Černiševskog, srpskog socijalista Živojina Žujovića i bugarskog publicista i pisca Ljubena Karavelova. Zanimljiv je podatak da je od 146 objavljenih članaka posvećenih položaju Južnih Slavena o Bugarskoj bilo objavljeno 57, o Srbiji 48, Bosni 10, Hercegovini 9, Crnoj Gori 5, a o austrijskim Slavenima 17 članaka. Slijedeći esej se zove: »Njekrasovljevi 'Otečastvennyje zapiski' o borbi Južnih Slavena«. Ovdje su uglavnom opisani odjeci događaja na Balkanu 1875—1878. godina. U časopisu pišu o Južnim Slavenima poznati ruski pisci: L. N. Tolstoj, M. E. Saljtkov-Ščedrin, N. A. Njekrasov i dr. Najviše ih zanima tema rusko-turskog rata, kao i ruska pomoć južnoslavenskim ustanicama 1877—1878. U eseju: »Slavensko pitanje u časopisu 'Delo' (1870)« razmatraju se kapitalistički odnosi u Rusiji i pojava narodnjačkog pokreta. Časopis sa simpatijom prema Srbiji prati srpsko-turski rat. Jedan od glavnih njegovih suradnika bio je N. V. Šelgunov, koji je bio pod utjecajem Černiševskog. Naslov slijedećeg eseja je »Bugarski ustanak 1876. i ruska dnevna štampa — april—septembar 1876«. Riječ je o travanjskom ustanku u Bugarskoj, kao jednom od najvažnijih, po mišljenju autorice, uzroka propadanju feudalizma u Osmanskoj Imperiji i nastanku novih kapitalističkih odnosa. O događajima u Srbiji pisala je sva ruska štampa različitih političkih boja. Autorica historiografski registrira ove događaje.

Posljednji esej je zapravo historiografski osvrt, a naslov mu je: »Rat 1877—1878. i odraz oslobođenja Bugarske u ruskim memoarima«. Riječ je o posljednjem rusko-turskom ratu koji je donio oslobođenje Bugarskoj i priznanje nezavisnosti Srbije, Crne Gore, Rumunjske i likvidirao tursku vlast u Bosni i Hercegovini. Rat je ujedno završio raspadanjem imperije i razdiobom Turske. O tim je događajima ostalo mnogo različitih zapisa — sjećanja, dnevnika i pisama koji umnogome kao izvor dopunjuju službene dokumente o tim događajima. Autorica Rovnjakova je registrirala 320 bibliografskih jedinica memoara na ruskom i bugarskom jeziku o tim događajima.

U prilogu knjige Rovnjakova izlaže kronološki bibliografske podatke o temi u časopisima »Russkaja beseda« i »Bratski trud«. Zatim izlaže skraćene izvratke iz 16 najrasprostranjenijih dnevnih novina o bugarskom ustanku 1876. I na kraju Rovnjakova daje bibliografiju memoarskih jedinica na temu »Rat 1877—1878. godina i oslobođenje Bugarske u ruskoj memoarskoj literaturi«.

Iz navedenog pregleda mislim da se može suditi o sadržaju knjige Rovnjakove koja sigurno predstavlja značajan prilog izučavanju rusko-južno-slavenskih veza.

Ivan Očak

ISO KRŠNJAVI, ZAPISCI — IZA KULISA HRVATSKE POLITIKE

Zagreb 1986, izd. IKRO »Mladost«, 908 stranica, format 17 x 24 cm, uvez: platno/ovitak

Ovih dana, nakon duga iščekivanja — 50 godina čuvanja u trezoru Nacionalne i sveučilišne biblioteke i više godina pripremanja za tisak, objavljeni su memoari Ise Kršnjavoga (1845—1927), slikara, prvoga hrvatskoga kvalificiranog povjesničara umjetnosti, doktora prava i filozofije, sveučilišnog profesora, pisca knjiga iz povijesti umjetnosti i likovnog kritičara, pisca članaka, eseja, rasprava, studija i romana, novinara, skupljača narodnoga blaga, prevoditelja Dantea, Strossmayerova pouzdanika i jednoga od glavnih provoditelja biskupovih zamisli na polju umjetnosti, političara, pokretača i organizatora kulturnoga života u Hrvatskoj, od 1891. do 1896. ministra za bogoštovlje i nastavu u vladi Khuena Hédervárya, reorganizatora školstva i sveučilišne nastave u Hrvatskoj, mecene itd. te jedne od najosebujnijih, najzagonetnijih i najkontroverznijih osoba kulturnoga, političkog i općenito javnog života u Hrvatskoj. I ne samo u svoje vrijeme.

Kako su »Zapisci« prožeti podacima o životu i djelovanju Kršnjavoga, potrebno je nešto više reći i o samom autoru. Kršnjavi je rođen u Našicama 22. travnja 1845. Osnovnu školu je pohađao u Požegi, a gimnaziju u Požegi, Zagrebu i Vinkovcima. U Vinkovcima je 1863. položio i ispit zrelosti. Sa sedamnaest godina bio je dopisnik »Glasonoš« i »Pozora«. Nakon toga, zbog nedostatka nastavnika vještih hrvatskom jeziku, kao abiturijent, predavao je povijest, njemački jezik, filozofiju, stenografiju i krasopis na gimnaziji u Osijeku. Istodobno je učio slikarstvo kod poznatoga osječkog slikara Huga Conarda pl. Hötzendrofa. Prvi je u izvještaju osječke gimnazije objavio prijedlog za sustav hrvatske stenografije. Suradivao je i u »Slavoncu« koji je izlazio u Požegi. Od godine 1866. do 1869. studirao je na bečkom sveučilištu povijest, filozofiju i matematiku. U Beču je bio predsjednik hrvatskog đlačkog društva »Velebit« radeći na ujedinjenju tamošnjega hrvatskog i srpskog đlačkog društva. Kada u tome nije uspio, odrekao se svake politike i posvetio umjetnosti i znanosti, kopira razne slike u bečkim zbirkama. Nakon dva semestra trijenija upisao se i na Akademiju umjetnosti, te kada je položio

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 19

ZAGREB

1986.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan
MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ,
Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 1.000 đin

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad
SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu
SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja
poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SR Hrvatske
pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 19

Za izdavača
dr. *Nikša Stančić*

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

DAMIR AGIČIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
SANJIN BIŠCAN, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. MIROSLAV BRANDT, Ul. socijalističke revolucije 73, Zagreb
mr. NEVEN BUDAK, Filozofski fakultet, Zagreb
IVO FICOVIĆ, Arhiv Hrvatske, Marulićev trg 21, Zagreb
KLARA FILIPOVIĆ, Šestinski vijenac 22, Zagreb
dr. TEREZA GANZA-ARAS, Obala socijalističke revolucije 8, Zadar
BORISLAV GRGIN, Baštijanova 54, Zagreb
dr. BOGUMIL HRABAK, Cara Uroša 6a, Beograd
IVAN JURIŠIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
mr. DUBRAVKO LOVRENOVIĆ, Filozofski fakultet, Račkog 1, Sarajevo
mr. MARIJAN MATICKA, Filozofski fakultet, Zagreb
ANĐELKO MIJATOVIĆ, P. Togliatija 12, Susjedgrad, Zagreb
mr. FRANKO MIROŠEVIĆ, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu, Zagreb
dr. ILIJA MITIĆ, P. Budmani 18, Dubrovnik
dr. IVAN OČAK, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
KREŠIMIR OREMOVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
ZVONIMIR PAVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
DUBRAVKA PEIĆ, Muzej Revolucije, Trg žrtava fašizma, Zagreb
mr. MIRJANA POLIĆ-BOBIĆ, Filozofski fakultet, Zagreb
mr. ŠTEFANIJA POPOVIĆ, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
LJERKA RACKO, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
dr. MIRJANA STRČIĆ, Kumičićeva 42, Rijeka
mr. MLADEN ŠVAB, Jugoslavenski leksikografski zavod Zagreb
ELIZABET TAKAČ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
mr. BOŽENA VRANJEŠ-ŠOLJAN, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
